

El-Mufasssal fî Târîhi'l-'Arabi Kable'l-İslâm*

Cevâd ALİ

Çev.: Mehmet BAĞIŞ**

155. Bölüm

Masnû Şiir

Masnû şiir ve onun ortaya çıkış sebepleri, müsteşriklerin veya onlardan sonraki modern araştırmacıların ortaya koyduğu yeni araştırmalardan değildir. Aksine bu konu, eski bir konudur. Cahiliye dönemi insanları bu konuyu iyi biliyordu. İslam dönemindekiler (şairler) de bunu, onlardan aldılar. Bu mânada meşhûr şair el-Hutay'a şöyle demiştir: " *Kötü râvilerden dolayı vay şiirin başına gelenlere!*"¹ Dolayısıyla kötü râviler, hem şiir hem de şâirler için birer âfettir. Bazen şiire eklemelerde bulunuyorlar bazen bir şey eksiltiyorlar bazen değiştiriyorlar bazen de başkaları adına kendileri şiir uyduruyorlar. Şiirle ilgili bu hastalık Hutay'a ve öncesinden biliniyor olmasaydı, ondan öyle bir söz gelmezdi.

" *تنخلة إنتخله* " kelimelerinin manası şudur: "Şiir başkasına ait olduğu halde kendisinin olduğunu iddia etti." "Birisi, başka birisinin şiirini veya sözünü intihâl etti'denildiğinde, 'şiiri veya sözü, kendisinin söylediğini iddia etti' manasındadır. 'Tenehhelehü' denildiğinde ise 'şiir veya söz başkasına aitken kendisine mal etti' anlamındadır." Aşa şöyle demiştir:

Bu yaşlı halimden sonra, ben ve söz intihâl etmek ha! (Böyle bir şey bana nasıl isnat edilir?) Utanç olarak bu bana yeter.

Oysaki şiir beni evinde hapsetmiştir. Ailelerin (ev sahiplerinin) merkeplerini hapsettikleri gibi.

Bir şaire başkası tarafından yazılan bir kaside nispet edilirse, "Şair bir kaside intihal etti." denilir. Katâde b. Nu'mân'ın şu sözü bu kabildendir: "Beşîr b. Ebrîk şiir söyler ve şiirinde Hz. Peygamber'in ashâbını hicvederdi. (yererdi.)

Ve bazı Araplar da bu sözleri intihâl ederdi.² Araplar'dan bunu ilk yapan Beşîr değildi. Orada, onun zamanında ve ondan önce yaşamış birçok kişi değişik amaçlarla onun gibi şiiri intihâl eder ve başka şairlere isnat ederlerdi. 'Aşa'ya nispet edilmiş eski bir şiirden de anlaşılıyor ki o, başkasının şiirini alıp kendisine mal ederek, şiir intihâliyle itham edilmiştir. Aşa ise bu suçlamayı reddetmiştir. Rivayet edilir ki

* Burada tercümesini sunduğumuz metin, Dr. Cevâd Ali'nin *El-Mufasssal fî târîhi'l-'Arabi kable'l-İslâm* adlı eserine aittir. Bu çalışmamızda söz konusu eserin 9. cildinin "Eş-Şîru'l-Masnû" bölümünün 355 ile 371 sayfaları arası tercüme edilmiştir.

** Öğr. Gör., Şırnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belâgatı A.B.D.
mbagiss@hotmail.com

1 İbn-i Kuteybe, *Eş-Şîr-u veş-Şu'ârâ*, (Beyrut: Dâru's-Sekâfeti), I, 239.

2 Zebidî, *Tâcu'l-'Arûs*, VIII, 129, (Nahl); İbn Manzur, *el-Lisân*, XI, 651, (Nahl).

Numân b. Münzir bu görüşün doğru olduğunu düşünüyordu. Ve rivayet ettiklerine göre ona: “Belki de sen bu şiirinde yardım alıyorsun.” dedi. ‘Aşa ise, “Beni, bir şiir söyleyene kadar bir eve hapsed.” dedi. O da hapsetti ve ‘Aşa, şu şekilde başlayan kasidesini söyledi:

Sen Âli Leyla'nın şiir uydurduklarıyla ilgili (düşüncende) aceleci davrandın. Böylelikle âşıklar (şairler)tarafından ziyaret edilmen uzak oldu (zorlaştı.)

Ve daha önce geçen iki beyti de kaside de zikretti.³ Bu sözleri ‘Aşa’ya söyleyenin Kays b. Ma'diyekrib olduğu da rivayet edilmiştir.⁴

Şiire saldırı İslam döneminde var olduğu gibi Cahiliyye döneminde de mevcuttu. Ferezdak şöyle dedi:

“Ben serbest bir kafiye söylemeyeyim de İbni Hamra el-‘İcân onu intihâl etmesin.”

İbni Herme ise şöyle demiştir:

“Ben methiyelerimde şiirler intihâl etmedim. İyilere yaptığım methiyeler de beni bıktırmaz (sıkamaz.)”⁵

Başkası tarafından yazılan bir kasideyi şair kendisine nispet ederse, “Şair bir kaside intihal etti.” denilir. Yezîd b. Hakem şöyle demiştir: *Kasideyi çalan ve buna benzer iş yapan kişi, insan sarrafının yanında eşittir.”*

‘Aşa ile ilgili şöyle denilmiştir: O, şiirinde Herem b. Kutbe'nin, ‘Âmir b. Tufeyl'in lehine ‘Alkame b. Âlâse'nin aleyhine hükmettiğini belirtti. Bununla Herem'le ilgili (Tezeyyüt'te) mübalağada bulunduğu ve bu durumu halkın arasında yaydığı söylenir.⁶ Tezeyyüd, söz veya başka bir şeyde fazlalaştırmak ve aşırıya kaçmaktır. Bazı Cahiliyye şairlerinin, başka şairlerin şiirlerini intihâl ettiği ya da bu şiirlerden alıntı yaptıkları rivayet edilir.

Râciz de şöyle demiştir: *“Ey benim (şiir) ictilâb ettiğimi ve kendi ağacımın dışında başka bir ağaçtan seçip aldığımı iddia eden kişi! Yalan söyledin. Şüphesiz ki söylenen şeylerin en kötüsü de yalandır.”⁷*

Râciz, başkasından şiir ictilâb ettiğini reddetmiştir. Şairin ictilâb etmesi demek, başkasına ait bir şiiri söyleyip kendine almasıdır (mal etmesidir.)

Cerîr şöyle dedi: *“Kafiyeleri düzenleyen kişi, benim kafiyelerde yorulmayacağı mı ve alıntı da yapmayacağı mı bilmedi mi?”*

O, kafiyelerde (diziminde) yorulmayacağını ve başkalarından almayacağını bilakis kafiye birikimi bakımından bir zenginlik içerisinde olduğunu kasdetmektedir.⁸

3 İbn Kuteybe, *eş-Şi'r-u veş-Şu'arâ*, I, 180 ve sonrası; *Divânuhu*, No:41.

4 İbn Kuteybe, *eş-Şi'r-u veş-Şu'arâ*, I, 180; Haşiye No:6.

5 Zebidî, *Tâcu'l-'Arûs*, VIII, 129, (Nahl); İbn Manzûr, *el-Lisân*, XI, 651, (Nahl).

6 Mustafa Sâdık er-Râfiî, *Târihiü edebi'l-'Arabi*, I, 365 ve sonrası.

7 Mustafa Sâdık er-Râfiî, a.g.e., I, 366.

8 Zebidî, *Tâcu'l-'Arûs*, I, 184, (Celebe).

‘Aşa adına da başkaları tarafından intihâl yapılmıştır. Râvîler, onun şiirinden olmayan sözleri ona nispet ettiler. Selâme Zê Fâhiş’i methetmek için söylediği kasidesinde olduğu gibi... İbn-i Kuteybe bu kasideden dört beyit rivayet etti ve “Bu şiir intihâl edilmiştir, *“Ey deveye binenlerin ve iri gözlü güzel kızın elinden şarap içenlerin en iyisi!*” sözü hariç onda güzel bir şey bulmuyorum.” dedi.⁹

El-Halil’den rivayet edildiğine göre, “Araplar’dan İntihâlciler, muhtemelen karışıklık ve zorluk çıkarmak maksadıyla Arapların diline Arapça olmayan sözler soktular.”¹⁰

Sözün başka manaya taşınması alışlagelen bir şeydir. Nitekim bir şahsın, başkasının sözünü alıp kendisine nispet etmesi de alışılmış bir durumdur. Mütihazsıs âlimler, şiirde masnû ve konusu uydurulmuş şiirlerin varlığına işaret etti. Bu çeşit şiirler çoktur lakin bu şiirlerde hayır yoktur. Arapçasının (sağlamlığıyla) delil de yoktur. Âlimler buna yöneldiler, doğrusunu bozuk olanından ayırmak için eleştirtiler ve imkânları yettiğince bozuk, menhûl (uydurulup isnat edilmiş) şiiri tespit ettiler.¹¹

Bu duruma bir işaret olarak İbn-i Sellâm şöyle demiştir: “Bu durumun (intihâl’in) fazlalığı ya da müvelledûn şairlerinin uydurdukları, âlimlerce anlaşılmaz değildir. Onlar açısından anlaşılmaz olan ise bir adamın: ‘Bazı bedeviler şairleri müvelledûn tabakasından sayar bazıları da saymazdı.’ demesidir. Bu ise biraz işkâl (kapalılık, anlaşılmaz olma) doğurur.”¹²

Âlimler ve sahîh rivayet sahibi kimselerin masnû şiirin bir kısmının iptal edilmesi (reddedilmesi) üzerinde ittifak etmesi durumunda, hiç kimsenin ondan bir sayfa almaya veya sahafiler’den (şiiri tahrif edenlerden) bir şey rivayet etmeye hakkı olmaz.¹³ Onlara göre bir şiirin sahîh olmasının ölçütü, şiirin rivayet edilmesi, bu rivayetin bedevilere dayandırılması ve şiir âlimlerinin bu şiir hakkında söyledikleridir. Tedvin edilmiş ve sayfalardan nakledilmiş şiire gelince, sözlü nakilden ve rivayetten daha sıhhatli ve doğru olmasına rağmen (onların nazarında) bir kıymeti yoktur. Şayet onlar tedvindeki tezvîr’den (sahtecilik ve taklitten) korkuyorlarsa, rivayetteki sahtecilik tehlike bakımından tedvindeki sahtecilikten az değildir. Onlar, ‘sahafileri’ şiirde bilgileri olmayan bir kavim olarak saydılar. Sahafiyûn ancak yazılan bir şeyi okuyan nakilcilerdir. Zira okuyabilmek, bilgili olmayı göstermez.¹⁴ Bu durum, sahafilerin okumada, tashif (hareke hatası, tahrif) ve lahn (irap hataları, fasih konuşmama) yapmalarından kaynaklanmaktadır. İlmine, hafızasına, zevkine ve karakterine güvenilen raviler ise tashif ve lahn yapmazlar. Bundan dolayı

9 İbn Kuteybe, *eş-Şîr-u veş-Şu’arâ*, I, 15; *Divânu’l-Âşâ*, 232 ve sonrası; *El- Kasidetü*, No:35.

10 *el-Müzhîr*, I, 171.

11 *el-Müzhîr*, I, 171.

12 *Tabakât*, 14.

13 *el-Müzhîr*, I, 171.

14 *el-Müzhîr*, I, 174.

sahâfilere “musahifin” denilmiştir.

Hallâd b. Yezid el-Bahilî, Halef b. Hayyân ebî Muharriz'e şöyle dedi:-Hallâd âlim, şiir söyleyen ve rivayet eden birisiydi.- Rivayet edilen şiirleri hangi kriterlere göre reddedersin? O da ona, “Sen onlardan hangisinin masnû ve işe yaramadığını bilir misin?” dedi. Hallâd, “evet” dedi. Ona, “peki şiir konusunda senden daha âlim birini tanır mısın?” dedi. Hallâd, “evet” dedi. Halef de ona, “Bu konuda birilerinin, senin bilmediğin şeyleri bilmesini yadırgama.” dedi. Birisi de Halef'e şöyle demiştir: “Ben bir şiir iştir ve onu beğenirsem (güzel bulursam) onunla ilgili senin ve arkadaşlarının dediklerine aldırış etmem.” dedi. Halef ona, “Sen bir dirhem alır ve beğenirsen kuyumcu da sana “bu dirhem kalitesiz ve işe yaramaz” derse senin onu beğenmenin, dirheme bir faydası olur mu?” dedi.¹⁵

Şiir ravileri kendileriyle övünmüşler ve eleştiri konusunu hadis ravilerinden daha iyi anladıklarını iddia etmişlerdir. Yahya b. Said el-Kattân şöyle demiştir: “Şiir ravileri hadis ravilerinden daha akıllıdır. Çünkü hadis ravileri birçok masnû rivayet ederler. Şiir ravileri ise anında, masnû şiiri okurlar, eleştirirler ve bu masnû'dur, derler.¹⁶ Şiir ravilerinin (başkaları adına) şiir uydurmaları, hadis ravilerinin Hz. Resulullah adına hadis uydurmalarından daha az olmamasına ve uyduruk şiiri eleştirmeleri hadisçilerin hadisi eleştirmelerinden daha fazla olmamasına rağmen onlar, hadis ravilerini masnû hadis rivayet ettikleri için ayıplarlar. İbn-i Sellâm şiirin bozulması ve intihâl edilmesi konusuna itiraz eder ve şöyle der: “Şiiri bozan, onu kusurlu hale getiren ve her türlü kötü ve işe yaramaz sözleri nakleden kimselerden biri de Muhriye b. Muttalib b. Abd-i Menâf'ın mevlası Muhammed b. İshâk'tır. O, siyer âlimlerindendi. İnsanlar ondan şiirler naklettiler. Nitekim o, bu şiirlerden dolayı özür beyan etmiş ve şöyle demiştir: “Benim şiir konusunda bir bilgim yok, şiir bana getiriliyor ben de onu naklediyorum.” Onun bu özrü kabul edilemez. Siyerinde hiç şiir söylememiş kimselerin şiirlerini yazdı. Erkeklerin şiirlerine ek olarak kadınların da şiirlerini yazdı ve bunu tâ 'Ad ve Semûd kavimlerine kadar götürdü. Kendisine dönüp bir sormaz mı, bu şiiri kim nakletti? Binlerce yıldan beri bu şiiri kim eda etti? Allah-u Teâlâ, ilk Ad'ı ve Semûd'u helak ettiğini ve onlardan bir şey bırakmadığını söylüyor. Yine Ad'la ilgili “Onlardan bir kalıntı(iz) görüyor musun? 'Ad, Semûd ve onlardan sonra gelenleri ancak Allah cc. bilir.” diye buyurdu.¹⁷ O, (İbn-i İshâk) cahillikle ithâm ediliyordu, (şiir konusunda) cahildi ve şiir yazanlar onu kullanıyordu. Ona kötü/ işe yaramaz, bozuk ve masnû bir şiir getiriyorlardı (kitabına) alıyordu, uyduruk, öncekilerin adına uydurulmuş bir şiir getiriyorlardı kabul ediyordu. Onun bu cahilliği, şiirin bozulma faktörlerinden biriydi.

Bu şiirin bozukluğu açıktır. Her akıl sahibi bunu reddedebilir. Lakin şiiri bo-

¹⁵ İbn-i Sellâm, *Tabakât*, 3 ve sonrası; *El-Müzhir*, I, 172 ve sonrası.

¹⁶ *el-Müzhir*, I, 175; *Zeylü'l-Emâli*, 105.

¹⁷ İbn-i Sellâm, *Tabakât*, 3 ve sonrası; *El-Müzhir*, I, 173 ve sonrası.

zan ve kusurlu hale getirenler ise şiir âlimlerinden ve şiir yazarlardan tahrîf ehli-
dir. Onlar şairlerin diliyle, şiir eleştirmenlerince bile aslına döndürülmesi zor olan
şiirler uydurdular. Çünkü onlar bu şiiri, Cahiliye ehli tarafından muhafaza edilen,
gerçek ve doğru şiirin tarzında ve sıkı örülmüş bir şekilde şairlerin diliyle uydu-
rup oluşturdular. İşte bundan dolayı İbn-i İshâk'ın yaptığı bu iş, şiiri oluşturan
Hammâd er-Râviye, Halef el-Ahmer ve diğerlerine oranla bayağılaştı.

İbn-i Sellâm dedi ki: *“Araplar şiir rivayetine dönüp savaşlarını, kahraman-
lıklarını zikretmeye yöneldiklerinde, bazı aşiretler şairlerinin şiirlerini ve kendile-
riyle ilgili anlatılan hâdiseleri az gördüler. Onlardan bir kavim (topluluk), şiirleri
ve hakkında anlatılan hâdiseleri az olup, şiirleri ve hadiseleri fazla olan başka bir
kavme yetişmek istediğinde, şairlerinin diliyle (adma) şiirler uydururdu. Aynı za-
manda râviler de şiire eklemeler yapardı. Bu durumun (intihâl'in) fazlalığı ya da
müvelledûn şairlerinin uydurdukları, âlimlerce anlaşılmaz değildir. Onlar açısından
anlaşılmaz olan ise bir adamın: ‘Bazı bedeviler şairleri müvelledûn tabakasından sa-
yar bazıları da saymazdı.’ demesidir. Bu ise biraz işkâl (kapalılık, anlaşılmaz olma)
doğurur.”*¹⁸

İbn-i Sellâm şiir intihâliyle ilgili ilgi çekici bir haber rivayet etti ve şöyle dedi:
“Ebû Ubeyde bana, Davut b. Mütemmim b. Nüveyra'nın, bedevilerin kendisine
verdiği bir takım yabancı mallar ve yiyeceklerle Basra'ya geldiğini haber verdi. Bir-
kaç parça malını indirdi, ben ve İbn-i Nûh ona geldik ve babası Mütemmim'in
şiirini ona sorduk. İhtiyacını giderip yeteri kadar da yardımcı olduk. Babasının
şiirini söyleyince şiire eklemelerde bulunduğunu ve (bazı sözler) uydurduğunu
gördük. Derken Mütemmim'e ait olmayan sözler söylemeye, onun sözlerini taklit
etmeye, Mütemmim'in zikrettiği yerleri ve şahit olduğu olayları zikretmeye başla-
dı. Bunları böyle peş peşe sıralayınca biz anladık ki o şiiri uyduruyor.”¹⁹

Şiir âlimleri şiir uydurulmasından korktukları için kendilerinden şiir alacak
herkesi ve irtibat halinde oldukları her bir bedeviyi imtihan ediyorlardı. Böyle
yapmaları, alacakları şey konusunda o kişilerin güvenilirliğinden ve bilgilerinden
emin olmak içindi. Çünkü şiir âlimlerince bazı bedevilerin birtakım şiir ve ha-
berler uydurdukları, kendilerine bir şey sorulduğunda bilgileri olmadan da cevap
verdikleri tespit edilmişti. Ebu'l-Abbas el-Müberrid eserinde bazılarına (uydur-
macı bedevilere), rivayet ettikleri hikâyeler ve hurafeler dolayısıyla özel bir böl-
üm yapmış ve bu bölümü bedevilerin yalanlarına ayırmıştı.²⁰ Bununla beraber
Bedevi Arapların elinden birçok yalan uydurma çıkmış ve kitaplarına girmiştir.
Bu uydurmalarından bazılarına hiçbir çaba ve gayret sarf etmeden de itiraz etmen
mümkündür.

18 Tabakât, 14.

19 Tabakât, 14; El-Müzhir, I, 175.

20 el-Müzhir, II, 504; Ekâzibü'l-'Arâb.

Şiir âlimleri masnû şiirle ilgili birçok örnek aktarmıştır. Ebû Ubeyde'nin Beşşâr b. Bürd'e sorup zikrettiği şu beyit bu örneklerdendir: “ *Beni kabul etmedi. Onun aslında kabul etmediği şey benim yaşlılığım ve kelliğimdir.*”

Bu, Ebû 'Amr eş-Şeybânî'nin el-'Aşa adına uydurduğu bir beyittir. Beşşâr, şiire ve Arapça lafızlara olan vukûfiyetiyle şöyle dedi: “*Bu, sanki 'Aşa'nın sözlerinden değildir.*”²¹ Beşşâr, Arap şiirinde ve bu şiirlerin üsluplarında uzman, meşhur bir şairdi. Bilgisi ve selikasıyla (Arap tabiatıyla) bu beytin 'Aşa'nın şiirlerinden olmadığını anladı. Raviler de bu beyti, 'Aşa adına uyduranın Ebû 'Amr olduğunu rivayet etti. O da bunu itiraf etti.

El-Me'arrî, *Risâletü'l-Ğufrân* adlı kitabında Cahiliye şairleri adına söylenmiş birçok menhûl (uydurulup isnat edilen) şiir örneği getirdi. Nitekim o, İslamî dönemdeki öğreticilerin şiir üzerinde değiştirme ve dönüştürme yapıp şiiri istedikleri gibi değiştirdiklerine de işaret etmiştir.²²

İslam'da, kabileler arasında şiir uyduran ilk kabilenin Kureyş olduğu rivayet edilmiştir. Onlar, kendi durumlarına baktılar ve Cahiliye döneminde kendilerine ait olan şiirlerin az olduğunu gördüler. Dolayısıyla bunu arttırmak istediler. İbn-i Sellâm dedi ki: “*Kureyş kendi şiirlerini arttırıyordu, bununla Ensâr'a yetişme ve Hassân'a cevap vermeyi hedefliyordu.*”²³ Kureyşliler sadece, şiiri arttırmak ve kendilerine izâfe etmekle yetinmediler. Bilakis Medine şairlerini alçaltmak için onlar adına şiirler söylediler. Bu durumun sebebi, onlar ile Yesrib ehli (Medineliler) arasında İslam'dan önceye dayanan bir kıskançlığın olmasıdır. Yine Katâde b. Musâ el-Cumahî'nin Hassân b. Sabit'i (bir şiirinde) hicvettiği, bu şiiri de Ebû Süfyân b. Hâris b. Abdulmuttalib'in intihâl ettiği zikredilmiştir.²⁴ Onlar, Ensâr şairlerinin şiirdeki konumlarını düşürmek için basit ve zayıf bir şiir uydururlardı ve bu şiiri onlara isnat ederlerdi.

Suyûti de bu çeşit şiirlere işaret ederek şiir âlimlerinin, bu uydurma ve isnatların Halef el-Ahmer 'in işi olduğunu rivayet ettiklerini söyler. Dediklerine göre o, cahiliye şairleri adına şiirler uydurmuştur. Şenfera'ya nispet edilen Kaside-i Lâmiyye bunlardandır. Nâbiğa'ya nispet ettiği ve içinde “ *Toz bulutunun altında sâime ve sâime olmayan atlar vardır. Diğerleri ise gemlerini çığnemektedir.*”²⁵ beytinin olduğu kaside; aynı şekilde içinde “ *Amr'a deki, Ey İbn-i Hind! Sen kavim tarafından bir saldırı görseydin, gözlerinin arzu ettiği şeyi görürdün.*”²⁶ şeklindeki beytin bulunduğu kaside de bu şiirlerdendir.

Nitekim Suyûtî bazı beyitler rivayet etmiş ve bu beyitlerin Hammâd'ın uydur-

21 ez-Zeccâci, *Mecâlisü'l-'Ulemâ*, 235 ve sonrası.

22 *Risâletü'l-Ğufrân*, 317 ve sonrası.

23 *Tabakât*, 62.

24 *el-İsâbe*, III, 217- 7077 ????

25 *el-Müzhir*, I, 177.

26 *el-Müzhir*, I, 179.

malarından olduğunu söylemiştir. Hammâd'ın Hind binti Numân'a nispet ettiği kaside bunlardandır. İçinde şu beyitler geçmektedir: “*Bekr kabilesine elçi gönderecek yok mudur? Savaş kalabahği (düşman ordusu) Ankafir'e ulaştı.*”

Asmaî şöyle demiştir: “ Şüphesiz bu kaside masnûdur. Bunu, Ebû Burde, Ebû'z-Ze'râ, Ebû Firâs, Ebû Süreyra ve Ağtaş da bilmiyordu. Bu ve bunu reddeden başka bir kaside Hammâd er-Râviye'den alınmıştır.”²⁷

Yine Asmaî'nin şu sözü de rivayet edilmiştir: “Bedevilerden ve 'Amr bin el-'Alâ'dan aldığım az bir miktar hariç İmruu'l-Kays'ın elimizde var olan bütün şiirleri Hammâd er-Râviye'den gelmiştir.”²⁸

İbn-i Sellâm'a göre şiir intihâlinin kaynağı ya kabile tutuculuğu (kabilecilik) ya da şiir ravileridir. Kabile tutuculuğuna gelince, onun bu konudaki görüşü daha önce geçmişti. Şiir ravileri konusunda ise ona göre şiirde ilk sahtecilik yapan, Hammâd er-Râviye'dir. İbn-i Sellâm onun hakkında şöyle demiştir: “ O, Arapların şiirlerini ilk toplayan, haberlerini ilk nakleden ve kendisine güvenilmeyen bir kişidir. Bir adamın şiirini başkasına isnat eder ve şiirlere eklemeler yapardı. Ebû Ubeyde, Yunus'tan bana nakletti. Yunus şöyle dedi: “Hammâd Basra'ya Bilal b. ebi Bürde'nin yanına geldi ve ‘Bana yeni bir şey söylemedin. Söylesene!’ dedi. Bilal ona döndü ve ona Hutay'a'nın kasidesinde Ebû Musâ'nın methedildiği bölümü okudu. Hammâd: ‘Sen ne diyorsun, Hutay'a Ebû Musâ'yı mı methediyor? Ben Hutay'a'nın sözlerini rivayet ettiğim halde bunu bilmiyorum (duymadım). Neyse sen onu bırak da insanların arasında yayılsın.’” dedi.

İbn-i Sellâm bize haber verdi: “Yunus'un şöyle dediğini duydum: Hammâd'tan bir şey alana şaşarım, o yalan söyler, intihâl yapar ve şiirin kafiyesini/ veznini bozardı.”²⁹

İbn-i Sellâm'a göre Hammâd ve benzerleri, şiirde taklitçilik (sahtecilik) yapar ve uydururlardı. Onlar şiir taklitçiliğini meslek edinmiş kişilerdir. Muhammed b. İshâk ise o, İbn-i Sellâm'a göre farklı bir durum arz eder. Onun durumu şiir bilgisi olmayan bir kişinin durumuna benzer. Bazı insanlar ona bozuk ve masnû şiiri getirdi o da nakledip kendi siyer kitabına dâhil etti. Diğer insanlar da ondan şiirler naklettiler. Onun kusuru, şiirde bilgisinin olmamasıydı. Şiir ona getirilir o da tedvin ederdi. Ancak İbn-i Sellâm, onu bu özründen dolayı kınamış ve şöyle demiştir: “Onun bu özrü kabul edilemez. Siyerinde hiç şiir söylememiş kimse-lerin şiirlerini yazdı. Erkeklerin şiirlerine ek olarak kadınların da şiirlerini yazdı ve bunu tâ 'Ad ve Semud kavimlerine kadar götürdü. Onların birçok şiirini yazdı. Aslında bunlar şiir değildi ancak kafiyelerle bağlanmış alışılagelen sözlerdi. Kendisine dönüp bir sormaz mı, bu şiiri kim nakletti? Binlerce yıldan beri bu şiiri kim

27 *el-Müzhir*, I, 180.

28 *Merâtibü'n-Nahviyyin*, 72; Şevki Dayf, *el-'Asru'l-Câhilî*, 174.

29 *Tabakât*, 14 ve sonrası.

eda etti? Hâlbuki Allah-u Teâlâ: Zalimler topluluğunun kökünü kuruttu...(ayetin sonuna kadar) buyuruyor.”³⁰ Bir başkası da ona şu ithamda bulundu: “Onun için şiirler uydurulurdu; bu şiirler ona getirilir ve ondan siyer kitabına alması istenirdi, o da alırdı. Dolayısıyla kitabını, şiir ravileri katında (nazarında) rezil olduğu şiirlerle doldurdu. Kitabına aldığı nispetlerde de hata yaptı. O kitabında Yahudi ve Hıristiyanlar’dan nakiller yapar ve kitabında onları, *ilk ilim sahipleri* olarak adlandırır. Hadisçiler de onu zayıf addederlerdi.”³¹ Bu şiiri rivayet edip tedvin edenler sınıfını Sahafiler’den bir topluluk takip eder. Bu Sahafiler, şiirin iyisini kötüsünden ayıramayan, kendilerine getirilen her bozuk ve sahte şiiri nakleden, bu şiiri tedvin ederken bile bilgileri olmadığı için değiştiren (bozan) kimselerdi. Aynı şekilde bunlar da şiiri bozan kimselerden sayılır.

İbn-i Sellâm el-Cumahî Basra âlimlerindendi. Aynı şekilde Basralı şiir nakilcilerinden en çok şiir nakleden kişiydi. (Bununla birlikte) Basralılar şehir taassubundan dolayı ona karşı adil davranmıyorlardı. Çünkü o, Kufeliydi. Yine, Kufeliler de Basralı âlimlerin saygınlığını düşürmeye çalışır ve onlara karşı adil davranmazlardı. Onlardan her taraf, karşı tarafın Mütakaddim (önceki) şairler adına taklit ve intihâl yaptığını iddia eder; rakibini bilgisizlik ve taklitle/sahtecilikle suçlardı.

İbn-i Sellâm, şiirde intihâl olduğuna dikkat çeken ilk kişi olmayıp, şiir eleştirisinde görüş beyan eden son kişi de değildir. İnsanlar ondan sonra da bu meselenin üzerinde durdular. Ondan önce ise ‘Aşa ve başkaları da bu görüşü ileri sürmüşlerdi. Ondan sonra ise şiir ve şairler konusunda değerli görüşlere sahip alimler ortaya çıktı.

Biz bu görüşleri hem onların kitaplarında hem de güvenilir başka kitaplarda buluruz. 19. asır ve sonrasında ortaya çıkan müsteşrik âlimlerin (oryantalistlerin) konuyla ilgili izlenimleri bilinmektedir. Onlar bu konuyla ilgili ortaya atılan fikirleri okumaya ve çözümlemeye yönelip, bu fikirlerden Cahiliye şiiri hakkında kendi görüşlerini istinbât ettiler (çıkardılar).

Ebu'l-'Alâ el-Me'arrî, *Risâletü'l-Ğufrân* adlı eserinde masnû şiirin varlığına dikkat çekmiş, ona işaret etmiş ve bir kısmını belirlemiştir. Kitabında zaman zaman bu şiiri uyduranların adlarını da saymıştır. Buna misal olarak Hz. Adem'e nispet edilen şu şiiri zikretmiştir.

Biz toprağın sakinleri ve oğullarıyız. Ondan yaratıldık ve ona döneceğiz.

Mutluluk sahiplerine kalmaz. Musibetleri de sevinç günleri siler de geçer.

El-Me'arrî devamında şöyle demiştir: “Bu söz gerçek bir sözdür; bunu ancak bazı filozoflar söylemiştir. Ben şu ana kadar bu sözü duymadım.”³²

Yine Hz. Adem'e hitâben şöyle der: “Salat ve selam üzerine olsun. Kabil, Habil'i

³⁰ *Tabakât*, 14; *El-Fihrist*, 142.

³¹ *el-Fihrist*, 142.

³² *Risâletü'l-Ğufrân*, 360.

öldürdüğünde senin şöyle dediğini rivayet ederler.

Şehir ve üzerindikiler değişti. Yeryüzü tozlu ve tiksindirici.

Halkının çeyreği ölüp uzaklaştılar. Güzel yüz toprağa girip bizi terk etti.

Bazıları da onun “Güzel yüzün tebessümü yok oldu.” dediğini söyler.³³

Sonra kendisi Hz. Âdem adına cevap verip şöyle der:

Yavrularımdan nice toplulukların böyle söylemeleri bana ağır geldi. Ne yazık ki siz sapıklığa düşmüşsünüz. Yemin ederim ki ben bu şiiri söylemedim ve zamanımda da söylenmedi. Bunu ancak boş beyinliler söylemiştir. Bütün kudret (kuşatma) ve güç yalnızca Allah'a aittir. Yaratıcınıza, Rabbinize, sonra babanız Âdem'e, sonra anneniz Havvâ'ya ve birbirinize yalan söylediniz. Yeryüzüne dönüşünüzle ilgili de yalanlar uydurdunuz.³⁴

Me'arrî Hz. Âdem'e soru sorar ve onun adına şöyle cevap verir: “Ben cennetteyken Arapça diliyle konuşuyordum. Yeryüzüne indiğimde dilim Süryaniceye çevrildi. Ve ben ölene kadar Süryaniceden başka bir dille konuşmadım. Allah sübhânehü ve Teâlâ beni cennete döndürdüğünde Arapçaya döndüm. O halde ben bu şiiri ne zaman söyledim? Dünyada mı yoksa ahirette mi?³⁵

Sonra onun cinlere nispet edilen şiirlerden ve daha başka şiirlerden bahsettiğini görürsün. O, bu şiirleri reddeder ve eleştirir. Ayrıca insanlara ve cinlere nispet edilmiş uyduruk şiirlerin varlığına işaret eder. O şunu da söylemiştir: “Ben Selam şehrindeydim, Bir Varrâk'ın Adiy b. Zeyd'in şu şekilde başlayan kafiyesini sorduğuna şahit oldum:

“Kımayan kadınlar sabahın son karanlığında ona, ‘Uyan artık!’ diye sitem edip üstüne geldiler.

O da şafak vakti ‘İçkimi getirin!’ diye seslendi. Derken elinde bir sürahi olan kadın hizmetçi geldi.”

Varrâk, İbn-i Hâcib en-Numân'ın bu kasideyi sorduğunu, bunun üzerine kasidenin Adiy'in divanında arandığını lakin bulunmadığını söylemiştir. Sonra Mearrî, İstirâbâz halkından bir adamın bu kasideyi Ubâdî'nin divanından okuduğunu ve bu kasidenin Daru'l-İlim'deki nüshada yer almadığını söyler.³⁶

Yine Mearrî, şu şekilde başlayan kasideden bahseder.

Haydi o sonsuz ve bereketli yere gidelim. Mütecerride orada oturmaktadır.

O, miskle yağlanmış; endâmu inci ve yakutla bezenmiştir.

Ön dişleri -ki onları tatmadım.-sanki soğuk şarabın içindeki arı özsuyu (balı) gibidir.

33 Risâletü'l-Ğufrân, 362 ve sonrası.

34 Risâletü'l-Ğufrân, 364.

35 Risâletü'l-Ğufrân, 361 ve sonrası.

36 Risâletü'l-Ğufrân, 146 ve sonrası.

Numân'ın gözü onunla aydın olsun. Çünkü Mütecerride, onun için her gün yenilenen bir nimettir.

O, bu kasidenin uydurulmuş şiirlerden olduğunu, Nabiğa adına uydurulup ona nispet edildiğini söyler. Yine Mearrî, Nabiğa adına şöyle demiştir: “Nabiğa Ey ebâ Ümâme! der. Vallahi ben bu kanala hiç girmedim (böyle bir şiiri hiç söylemedim). O, da_ Efendim! Allah bekâsıyla günlerini süslesin. Bu, şaşılacak bir durumdur. Bu şiiri sana gönülden kim nispet eder ki? Nabiğa: _Bu, bana gönülden nispet edilmiş değildir. Ancak yanlışlık veya hatayla nispet edilmiştir.

Belki de bu kaside, Beni Salebe b. Sad oğullarından bir adama aittir.³⁷ Nabiğa el-Cadî: “Cahiliye zamanında Hire'ye giderken bir genç bana yol arkadaşlığı yaptı ve bu kasideyi okuyup kendisine ait olduğunu, kendisinin ise Salebe b. İkâba oğullarından olduğunu söyledi. O, bir şikâyetini Numân'a arz etmek üzere gelmişti. Ancak şikâyetini gideremedi.” dedi. Yine Nabiğa ez-Zübyânî şöyle der: “Bunun bana ait olması mümkün değildir.”³⁸ Böylelikle Nabiğa bu şiiri reddetti, bunun Nabiğa'nın şiirlerinden olduğunu inkâr etti ve güzel bir üslupla kendi adına uydurulduğunu açıkladı.

Me'arrî, Nabiğa el-Cadî'ye nispet edilen ve şu şekilde başlayan Kaside-i Şiniyye'den bahseder.

Yeryüzü kızışmadan, erkenden içkiyle sabahlarım.

Bizde yaş ve kuru meyvelerden içenlere sunulmak üzere hazırlanmış, sofralarda içki kapları vardır.

Bu kasideyi tedvin ettikten sonra da ekler: “Nabiğa şöyle demiştir. _Ben bu Kaside-i Şiniyye'yi hiç söylemedim. Bu şiirde de hiç duymadığım lafızlar vardır.

“ریش، سمقة، خشش” gibi.

Mearrî 'Aşa'ya nispet edilen bir kaside hakkında da konuşmuştur. O, cennette Aşa'nın şu sözü hakkında soru soran birisinin diliyle konuşur.

Metruk bir evde yaşamak çölün kumlarında ölüm gibi değil midir?

Güzel ve uzun boyunlu kadın mahallede hiç yaşamamış gibi.

Onun yaydan yavaş yavaş inen ok gibi inen dehşet bakışları vardı.

Kasideyi söyler ve bitirene kadar devam eder. “Aşâ şöyle dedi: _ Bu kaside benden alınmış değildir. Muhakkak ki sen bugünden sonra menhûl (uydurulup isnat edilen) şiirler için yanıp tutuşmaktasın.”³⁹

Mearrî Risâletü'l-Ğufrân adlı eserinin birçok yerinde şiiri eleştirmek ve doğrusunu yanlıştan ayırmak için şiirlere itiraz etmiştir. Onun bu itirazları kitabını,

³⁷ Risâletü'l-Ğufrân, 207.

³⁸ Risâletü'l-Ğufrân, 207 ve sonrası.

³⁹ Risâletü'l-Ğufrân, 211 ve sonrası.

Cahiliye şiirinde uydurma ve intihâl olduğuna dikkat çeken eski ve değerli kitaplardan kılmıştır. Bu şiirlerin iyilerini temize çıkaranlar (düzenleyenler) ise ondan sonra gelen müsteşrikler ve modern âlimlerdir. Onlar bu konuyu yeni asrın diliyle ele aldılar.

Mearrî'nin Risâlesi'nde anlattıkları, onun ve kendisinden önce gelen şiir alimlerinin şiir eleştirisi ve cahiliye şiirinde intihâl yerleri hakkındaki görüşlerini temsil eder.

Câhız da kitaplarında menhûl (uydurulup isnat edilen) şiirlerin varlığına dikkat çekti, bu şiirlerin metinlerini belirledi ve kendisine şiir nispet edilen kişilerin isimlerine işaret etti. Nâbiğâ'nın menhûl şiiriyle ilgili söylediği sözü, bu kabildendir.

“Sana emanetle geldim, sakın emanete ihanet etme!

Çünkü Nûh da böyle ihanet etmezdi.”

Bu sözün hiçbir geçerliliği yoktur (itibara alınmaz). Bu, onların “Davut ve Musa da böyle ihanet etmezdi.” demeleri gibidir.⁴⁰

Şiirde intihâl şaşılacak bir durum değildir. Zira şiir dışında da vaki olmuştur. Genellikle nadir ve garip (duyulmamış, ilginç) olanı elde etmek için yapılmıştır. Bir âlim, (Allah cc. ona rahmet eylesin.): Ebi Halef'e nispet edilen ve bazı harfleri mevcut Mushaf'ın harfleri gibi olan bir Mushaf gördüğünü söylemiştir. Lakin biz bunun böyle olduğuna inanmıyoruz. Çünkü bazıları garip (ilginç ve duyulmamış) haberlerle iftihar etmeyi sever. Şüphesiz ki bu durum dine zarar veren, kâfirlerin İslâm'a saldırmalarına yol açan ve bu konuda onlara fitne çıkarmayı kolaylaştıran bir musibettir. Biz kralların kapısında bekleyen, zenginlerin kölesi olan ve dünya peşinde koşan kişilerin efendileri katında Kur'ân ve din ilimleri alanında bir konum elde edememeleri durumunda, efendilerine garip haberler taşıyan kitaplarla, yaklaşmaya çalıştıklarını biliriz. Arkasına gizlendikleri garip haberin onları muhtaç bırakması durumunda da bilinen bazı kitapları alıp, nasıplenecekleri (işlerine yarayan) bir şey çıkarabilmek için bu kitaplara eklemeler, çıkarmalar, takdim ve tehirler (kelime ve harfleri öne alma, geriye çekme) veya uzak (alakasız) başlıklar koyma gibi değişiklikler yaparlardı.

Onlardan hiçbiri Nahvin Mushaf'a dayanması gerektiğine inanmaz. Onlar Mushaf'ın bazı surelerini öne bazılarını geriye alırlardı. Bazı lafızları tahrif eder (harf veya hareketlerini bozar) sonra da bu Mushaf'ın Ali, Abdullah veya Ubey b. Kab'ın Mushaf'ı olduğunu iddia ederlerdi. Böyle yapanın amacı ise bu Mushaf'ı bir krala götürüp “Senin gibi bir kralın hazinesinin bütün Mushaf nüshalarından eksik kalmaması lazımdır ki farklı parçalarından istediğin manayı çıkarasın.” diyerek (Kraldan nasiplenmektir.) Bu adam işlediği bu cinayete dine ve dindarlara

40 El-Hayevân, II, 246.

ne kadar zarar verdiğine hiç aldırmaz.⁴¹

Şiir intihâli sadece Araplarda değil aynı şekilde Yunanlılar, Romalılar, Farslar ve İbrâniler de oluyordu. İntihâl hala devam etmekte olan bir afettir. Kimi öncükilerin adına şiir uyduruyor kimi de başkalarının sözünü çalıp kendine nispet ediyor. Ancak yayın araçları ve radyolar başkalarına ait söz ve görüşleri çalmayı ve çalanın adına kaydedilmesini zorlaştırmıştır. Ne var ki Cahiliye şiirinin Usûlünü ve eski intihâli tespit etme konusu devam eden zor problemlerdendir. Çünkü modern yayın araçları, mezardakileri diriltip, onları intihâl edilmiş ve çalınmış şiirler hakkında konuşuramıyor.

İbn-i Sellâm şiir alma ve kabul etme konusunda kurallar koymuştur ve şöyle demiştir: “Âlimler bazı şeylerde ihtilaf ettikleri gibi bazı şiirler konusunda da ihtilaf ettiler. İttifak ettikleri şey ise menhûl (uydurulup isnat edilen) şiiri kimse rivayet etmesin.” Yine o, şöyle demiştir: “Âlimler ve sahih rivayet sahipleri bir şiirin iptali üzerinde anlaşılırsa kimsenin bundan bir sayfa kabul etme veya Sahafî birinden şiir rivayet etme hakkı yoktur.⁴² O, şiir eleştirisi konusunda kıymetli görüşler ortaya atmış ve şiirin sahtesine (taklit edilene) işaret etmiştir. Bazı şiirlerin kabul edilmesinden sakındırmak için de fikir beyan etmiştir. Çünkü bu şiirler menhûldür. Tarafa'nın şiirine değindiğinde şöyle dedi. “Şiiri düzensiz ve karışıktır. Ben onun sadece şu şiirini biliyorum:

İnsanlardan yoksun düz bir yol. Bir tarafta kutuplar bir tarafta günahlar...

bundan sonrasını bilmiyorum.” dedi.⁴³

İbn-i Sellâm şiir ravilerinin Tarafe ve 'Abid b. el-Abras adına çok şiir uydurduklarını, bu ikisinin ise büyük şairlerden olduğunu ve bu sebepten dolayı şiirlerinin çoğunun kaybolduğunu zikretmiştir.⁴⁴ Nâbiğa'nınsa şu şiiri söylediğini kabul etmemiştir:

“Sana emanetle geldim, sakın emanete ihanet etme!

Çünkü Nûh da böyle ihanet etmezdi.”

Ayrıca âlimlerin bu şiiri onun söylemediği konusunda ittifak ettiklerini zikretmiştir.⁴⁵ Onun Tabakât'ında bu kabilden başka mülâhazaları da vardır.

O, Abid b. el-Abras'ın birçok şiirine şüpheyile bakmıştır. Ona göre üç kaside hariç diğer şiirler kesin olarak onun sayılmaz.⁴⁶ İbn-i Sellâm'ın şiirin sıhhatinde ve kabulündeki metodu, şiir âlimlerinin şiir hakkındaki görüşleri ve şiir üzerinde ittifak etmeleridir. Ona göre şiir âlimleri bir şiirin kabul edilmesini, bu şiirin sabit

41 Mukaddimetâni fî Ulûmu'l-Kur'ân, 47 ve sonrası; Artur Cofri, *El-Kur'âni-l-Kerim ve Eseruhu fî'd-Dirâsâti'n-Nahviyye*, 15.

42 *Tabakât*, 6.

43 *Tabakât*, 116.

44 *Tabakât*, 23.

45 İbn-i Sellâm, 49 ve sonrası.

46 İbn-i Sellâm, 76 ve sonrası, 116.

olduğunu onaylar ve ona güvenirse o şiir makbul olur. Çünkü şiirin doğrusunu yanlışından ayırt edebilenler onlardır. Bu konuda râvilerin çokluğu, şiir uydurmaları, ve müvelledün şairlerinin uydurdukları, âlimler açısından anlaşılabilir değildir. Çünkü onlar (âlimler) şiir sarrafı olup şiiri eleştirebilme, sahte olanı ayıklayıp atabilme kapasitesine sahip kişilerdir. O, bu aşamadan sonra İbn-i İshâk'ın rivayetlerine ve faydası olmayan, Arapçasında delil değeri bulunmayan, istifade edilecek bir edebi sanatı barındırmayan, ibretlik manası olmayan, darb-ı mesel, eşsiz bir medih, kötüyü bir hiciv, beğenilen bir övgü ve ilginç bir nispet sayılmayan şiir örneklerine aldırış etmez.⁴⁷

Himyer kralları ve Yemen prensleri adına rivayet edilmiş şiirlere gelince, Cahiliye şiirini, üsluplarını ve rivayetlerini bilenler, bu şiirlerin sıhhatine güvenilmeyen, kendilerine nispet edildikleri kişiler adına uydurulmuş şiirler olduklarını görürler. Bu şiirleri Yemen halkından bazıları rivayet etmişlerdir. Bu kişilerin çoğunluğu masal ve efsane rivayetiyle, bir kısmı da İsrailî hikâyeleri rivayet etmekle bilinirler. Cahiliye şiiri taşıyıcıları ve öncekilerden rivayet ediciler olarak bilinenler ise bu şiirden zikredilen bir şey rivayet etmediler. Nahivci ve gramerciler de bu şiiri vesikalarında şahit getirmediler. Bu da gösteriyor ki onların bu konuda görüşleri vardır. Raviler, İbn-i Mufarrağ Yezid b. Rabia'nın Himyer'den olduğunu iddia ettiğini ve Tübbâ'nın şiirini ve şiirlerini uydurduğunu zikrettiler.⁴⁸

Bu konuya, 1864 yılında bastırılmış olduğu *Beitrag zur Kenntniss der Poesie der Alten Araber* adlı kitabında ilk dikkat çeken ve kendisinden sonra gelen Cahiliye şiiri çalışmalarına yönelmiş müsteşrikler için şiirlerin iyilerini temize çıkaran (düzenleyen) âlim, Theodor Nöldeke'dir. Mukaddimesinde Cahiliye şiiri tarihi, eleştirisi, başlangıcı ve bu şiirin, recezle başlamasıyla ilgili çıkan haberlere değinmiştir. O, kitaplarda yazılı ve bize ulaşan bu cahiliye şiirinin miladi 500 senesinden öncesine gidemeyeceği görüşüne varmıştır. Sonra Emeviler zamanında söylenen şiirler hakkında ortaya çıkan fikirleri, görüşleri ve manaları kuşatan gelişmelere de değindi.

O, Emeviler dönemi şiirini bu açıdan Cahiliye şiirinden uzak gördü. Bu durumu, Arapların bu dönemde girmiş oldukları yeni hayata ve çöl hayatından çıkıp medenî, mamur (düzenli) ve zengin bir hayata girmeleri sonucu onlarda ortaya çıkan manevî değişime bağladı. Ona göre bu, Arapların yeni dini İslâm'ın etkilerinin üstünde olan bir değişimdir. Cahiliye şiiri bedeviler arasında çöllerde ortaya çıkıp gelişen, kahramanlarının ve şairlerinin iki küçük emirliğe (Münzirî ve Gassânî) gidip geldiği bedevi bir şiir iken bu şiir (Emeviler dönemi şiiri) ise halifelerin, valilerin ve hâkimlerin saraylarında doğup gelişmiştir. Bu şiirler çoktur. Bu şiirlerde debdebe, mal, lüks ve türlü türlü nimetler vardır. Bu hayat tarzlarının şairin duy-

47 İbn-i Sellâm, 5 ve sonrası, 40.

48 *El-Eğâmi*, XVII, 52.

gularını etkilemesi kaçınılmazdır. Dolayısıyla bu şairin şiiri manalarıyla ve anlayışıyla Cahiliye şiirinden ayrılır. Her ne kadar (bu dönemde) şairler Cahiliye şiirinin kalıplarını korumak isteyip bu şiirin belâgatını terk etmemeye gayret etseler de...⁴⁹

Sonra bu mukaddimesinde, bu şiiri anlamak isteyen birinin karşılaşacağı zorluklardan bahsetti. Daha sonra kendisinden önceki müsteşriklerin bu şiirin kendi dillerine tercümesi ve yayınlanmasıyla ilgili çalışmalarına işaret etti. Ayrıca rivayetlerin metinlerde farklı ve çelişkili olduğundan, Cahiliye şiiri ravilerinden, bazen bir şairin şiirinin diğer şairin şiirine girmesi ya da bir şairin şiirinin başkasına nispet edilmesi suretiyle kimi şiirlerin diğer şiirlere karıştığından bahsetti.⁵⁰

Ardından, İslâm'ın doğuşu esnasında Kuzey lehçeleri arasındaki farklılıklar büyük olmasa da kabilelerin lehçeleriyle söylenmiş şiirlerin Fushâya (orijinal Arapça) uydurulması için değiştirildiğini anlattı. Akabinde putperest şiirini ve içinde put isimlerinin geçtiğini, ravilerin onu yazmaktan çekindiklerini, biraz da değiştirdiklerini, kasıtlı şiir intihâli yaptıklarını ve şiiri Cahiliye şairleri, geçmiş zamandaki şairler, melekler ve cinler adına naklettiklerini anlattı.

Sonra Arapça dil âlimlerinin Cahiliye şiiri hakkındaki görüşlerine, muallakâlara ve Nehhâs'ın muallakâlar ile ilgili görüşlerine değindi. Şiir âlimlerinin şairleri tabakalara ayırmalarından ve bu tasnifte, koydukları temel kurallardan bahsetti.⁵¹

Kitaptan 24 sayfa olarak alınmış bu mukaddimeden sonra İbn-i Kuteybe'nin *Eş-Şîr-u veş-Şu'arâ*, adlı kitabının ilk sayfalarını El-'Aybu fi'l-'Îrâb (İraptaki Ayıplar) bölümüne kadar tercüme etti ve söyleyenin şu sözüyle bitirdi:

"Süleymanâ, "Sen rıziksız bir beldeye ulaşabilir misin?" diye sor.

Fakirlere de "Beldelere yolculuk yapmaktan ve istemekten çekinmeyin." de.

Yastıksız döşek üzerinde uyumaktansa benim için savaş daha iyidir.

Yağmur, (fakir) bir adamın çocukları üzerine yağarsa onun sadece eski bir elbisesi vardır.

Tarlaları metruk ıssız beldelerden gelen sesler güneş batışında yankı yapar.

*Ey arkadaşım! Ben o yerleri yorulmak bilmeyen devemle göğsünün üst kısmından ayırıp dirseklerinden kestim.*⁵²

En sonunda kitabında Arap Yarımadası Yahudilerinin, Mâlik'in, Mütemmim b. Nüveyrâ'nın, Hansâ'nın şiirlerine değindi ve bazı şiir örneklerini tedvin etti.

Nöldeke'den sonra gelen müsteşrikler için onun zamanında bilinmeyen yeni kaynaklar oluşmuştur. Bu kaynaklar ellerden irak, köşelerde unutulmaya yüz tut-

49 Beltrage, S.I.F.

50 *El-Masdaru Nefsühü*, VIII.

51 Beltrage, S.IX ve sonrası.

52 *Eş-Şîr-u veş-Şu'arâ*, VI, 46; Beltrage, I, 42.

muş, gizli ve el yazısıyla yazılmış metinlerdeyken onları hazırlayan ve bastıran âlimlerin çalışmaları sonucu gün yüzüne çıkmıştır. Dolayısıyla bu müsteşriklerin Cahiliye şiiri hakkındaki bilgileri arttı. Eski ve büyük müsteşrik âlimin (Nöldeke) malumatlarından gizli kalan bilgileri de ihata ettiler. Onlar Cahiliye şiiriyle ilgili oluşturdukları bu görüşlerini divanların ve çıkarttıkları şiir mecmualarının mu-kaddimelerinde, Cahiliye dönemi Edebiyatı hakkında telif ettikleri kitaplarında ve dergilerdeki makalelerinde yayınladılar. Bu çalışmaların bazıları Arapça'ya tercü-me edilmiş, bazıları da

Cahiliye Edebiyatını ele alan Arapça kitaplarda özetlenmiştir.⁵³

Müsteşrik W. Ahlwardt'ın Cahiliye şiirinin sıhhati, uydurulması ve başkalarına nispet edilmesiyle ilgili değerli izlenimleri vardır.⁵⁴

Brokelman, menhûl (uydurulup isnat edilmiş) konusuna karşı çıkar ve sözlü rivayetin uydurmadaki etkisine, tedvin konusuna, tedvinin Cahiliye döneminde olmadığına ve tedvinin (yazının) yokluğunun şiir intihâli üzerindeki etkisine işa-ret eder. O sonra şöyle der: Buradan Marcilous ve Taha Hüseyin'in Kuzey Arap Yarımadasında yazının kullanılmasını tamamiyle inkâr etmeleri, bunun peşi sıra onların, Cahiliye şairleri adına rivayet edilen bütün şiirler uydurulmuş ve onlar adına intihâl edilmiştir, şeklindeki görüşleri hata sayılır.

Ancak apaçık ortadadır ki yazı tam olarak sözlü rivayeti bitirmemiştir. Genel-likle her Cahiliye şairine eşlik eden, onun şiirlerini rivayet eden ve insanlar arasın-da yayan bir ravisi vardı. Belki ravi, şairin ölümünden sonra onun edebî eserlerini taklit etmiş, bu eserlere kendisinden eklemeler yapmış olabilir.

O raviler çoğunlukla sözlü rivayete dayanıp yazıyı nadiren kullanırlardı. Şiir, onu söyleyen şairin kendi kabilesinde yayıldıktan sonra bu şiir, daha geniş ve kap-samlı çevrelere yayılırdı. Bu sebepten dolayı şiirde kelime veya harf düşmesinden ve tahriften (şekil veya mana üzerinde değişiklik) sakınılamıyordu. Her ne kadar eski zamandaki Arab'ın eksik hafızası modern dünyanın hafızasından çok daha güçlü ve kavrayışta sınır tanımıyor olsa bile...

53 Bazı müsteşriklerin görüşlerini daha iyi anlamak için *Masâdiru's-Sîri'l-Câhili ve Kıymetühe'l-Târihiyyetü* kitabının üçüncü bölümüne başvuru. Telif: Doktor Nâsiruddîn el-Esed, s. 352 ve sonrası. Ayrıca *Târihü'l-Edebi'l-'Arabî*, (El-Asru'l-Câhili) kitabına başvuru. Telif: Doktor Rachies Bleshier, Tercüme: Doktor İbrahim Geylanî, (Beirut, Dâru'l-Fikr).

Th. Nöldeke, Die Semitischensprachen, s. 47.

Th. Nöldeke, Funt Moallaqat Wlen, 1899, 1900, D. S. Margollouht, The Encyclopaediae of Religion and Ethics, Vol, 8, p. 874, G. Richter, Zur Entstehungs Geschichte der Altarabischen Quaside, In ZDMG., XCII, (1938), W. Muir, Ancient Arabic Poetry, In JRAS, (1875), Krenkow, The Use of the Writing for the Preservation of Ancient Arabic Poetry, Cambridge, 1022, E. Braunlich, Versuch einer Literargeschichtlichen betrachtungsweise Altarabischen Poesien, In Der Islam XXIV, 1937 S. 201-269, G. Von Grunebaum, Die Wirklichkeit der Fruharabischen Dichtung, Wien, 1937, G. Von Grunebaum, Zur Chronologie der Fruharabischen Dichtung In Orientalia, VIII, 1939, pp. 328-345, Ahlwardt, The Diwans of the Six Ancient's Arabic Poets, London, 1870, R. Geyer, Beitrage zur Kenntnis Altarabischer Dichter, in Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes, XVIII. 1904, S. 5, Delitzsch, Jüdisch-Arabisches Poesien aus Vormuhammedanischer Zeit, Leipzig, 1874.

54 W Ahlwardt, Bemerkungen über die Echtheit der Alten Arabische Gedichte, Greifswald, 1872.

Arap şiirini toplama işi Emeviler zamanında başladı. Ancak bu toplama işi Abbasiler dönemindeki âlimlerin eliyle zirveye ulaştı. Ne var ki rivayetin güvenilirliğini araştırma ve günümüzde bilinen Nahve göre nakledilen şiirin dil kurallarına uyması gerektiği, o asrın şiir toplayıcılarına göre garip bir durum sayılırdı. O toplayıcıların çoğu şair olduğundan, bazı zamanlarda rivayet ettikleri eski şairlerin şiirlerini düzeltme veya onlara eklemelerde bulunmanın kendilerinin bir hakkı değil, yapmaları gereken bir görev olduğunu zannediyorlardı. Aynı şekilde onların kendi rivayetlerini güvenilir yapmak için bazı şeyler uydurup icat etmeleri de şaşılacak bir durum değildir. Hammâd er-Râviye, eski şiiri anlama noktasında kendisinin ve Kufeli arkadaşlarının iddia edilen üstünlüğünü açıklamak istedi ve Nu'mân'ın emriyle yazılıp Hire'deki Beyaz Köşküne gömülen ve sonra da Muhtar b. ebi Ubeyd zamanında keşfedilen şiiri kendisinin bulduğunu söyledi.

Raviler bazı Cahiliye şiirlerini kasten değiştirdiler, bazı eski şiirleri de ilk Cahiliye şairlerine nispet ettiler. Nitekim bazı kabileleri yüceltmek için ilk dönem meşhur kahramanları adına intihal edilip uydurulmuş eski şiirlerin varlığını ispat etmek pekâlâ mümkündür. Eski kitaplarda kaçınılması mümkün olmayan bütün bu ayıplara rağmen şiirde teşvih ve tahrife (şekil veya mana üzerinde değişiklik) yönelme ancak ikincil bir rol oynar. Müslüman âlimler Cahiliye şairlerine ait putların isimlerini ve putlara tapmayı ihtiva eden şiirler naklettiler. Onlar birtakım dini şüphelerden dolayı bazı beyitleri düşürdüler (zikretmediler.) Bu durum az ve bazı hallerde olmuştur. Çünkü dini şiir genellikle Cahiliye zamanındaki Arapların gönüllerine hâkim değildi.⁵⁵

Müsteşrik Nallino Carlo 1910-1911 eğitim öğretim yılında Mısır Üniversitesinde vermiş olduğu konferansında Cahiliyeden Beni Ümeyye dönemine kadar Arap Edebiyatı hakkında konuşma metoduyla ilgili yeni bir tez ortaya attı.

O, bu konferansını kendi görüş ve izlenimleriyle birlikte Arap âlimlerin de izlenimlerine değinerek güzel ve açık bir şekilde sundu. Onun bu konferansı sadece Mısır'da değil, Mısır'daki kültürel gelişmeleri izleyen bütün Arap âleminde Arap Edebiyatı araştırmalarının nasıl olması gerektiğiyle ilgili bir etki bıraktı.⁵⁶

Kitabında etkili ve yeni bir görüş ileri sürmese de onun fikirleri, eski ile yeni arasında vakayı anlatan vasat fikirlerdi. Ancak görüşlerini sunma biçimi, araştırmasındaki üslubu ve şairler hakkındaki fikirleri o dönemde Arap Edebiyatını öğrenen açısından ilginç ve yeni bir metottu. Onun bu metodu; Edebiyat eleştirisi, Edebî eserlerin kabulü ve çözümlenmesi konularında, o zamanda Arap Edebiyatını öğrenenlerin gönlünde Batı metoduna yönlendirecek bir arzu uyandırdı. Aynı şekilde Arap Edebiyatıyla ilgili rivayet edilmiş, eskilerin geçmişe ve kültürel/bilim-

55 Brokelman, I, 64 ve sonrası.

56 Carlo Nallino, *Târîhi'l-Edebi'l-'Arabiyyeti Mine'l-Câhiliyyeti Hattâ 'Asri Beni Ümeyyete*, (Dâru'l-Me'ârif, Mısır, 1970).

sel mirasa dayalı olduğu için kutsal ve semavi metinler gibi gördükleri eski rivayetler hakkında da şüphe doğurdu. Arapçaya her çeşit kötülükle saldırmak İslam'a ve Arapçaya karşı işlenen suçlardandır. Arapçanın sıhhatine şüpheyle bakmak, onu lekelemek ve zarar vermek bu gibi kötülüklerdendir.

İngiliz müsteşrik Markilous *Arap şiiri Usulü* “ *The Origins of Arabic Poetry*” adlı araştırmasında Cahiliye şiirine değindi. Ve bu şiirin çoğunluğunun İslamî dönemde Cahiliye şairleri adına uydurulan menhûl şiirler olduğu görüşüne vardı ve kitabında görüşünü ispat etmek için aklî ve naklî deliller zikretti. Onun görüşleri özetlenmiş ve Arapçaya tercüme edilmiştir. Dolayısıyla ondan bahsetmeye gerek görmüyorum. Çünkü bu işi benden önce başkaları yapmıştır.⁵⁷

Bazı müsteşrikler de dil âlimlerinin Cahiliye şiiri üzerinde değişiklikler yaptıklarını öne sürdü. Çünkü dil âlimleri bu şiir kaidelerinin, kendilerinin Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şeriflerden çıkarttıkları Nahiv kaidelerine yani Kureyş lehçesine uymadığını gördüler. Dolayısıyla bu şiirlerin irabı kendi koydukları Nahiv kurallarına uysun diye şiirleri düzelttiler. Bu görüş, “Kur'an-ı Kerim diller ve lehçeler üstü apaçık bir Arapçayla inmiştir, Kureyş lehçesiyle inmemiştir.” diyen müsteşriklerin görüşleriyle çelişir.

Onların, “Kur'an Kureyş lehçesiyle inmiştir.” şeklindeki görüşleri İslamî dönemde ortaya çıkmış bir görüştür. Bu görüş Ensâr ile Muhacirler arasında meydana gelen çekişme sonucu ortaya çıkmış ve Kureyş'in Hz. Peygamberin kendilerinden olduğunu, aralarında doğduğunu, lehçesinin Kureyş lehçesi olması gerektiğini dolayısıyla vahyin de kendi dilleriyle inmesi gerektiğini gerekçe göstererek kendilerini bütün Arapların üstünde görmek istemelerine ve taassuplarına yol açmıştır. Bu görüş dini ve siyasi çekişmelerden dolayı ortaya çıkan ve Kureyş'i yücelten bir görüştür. Onların yüceltilmesi ise İslam risâleti (Peygamberlik) sebebiyle görüşlerinin yüceltilmesi demektir.⁵⁸

Cahiliye şiirinin usûlünde düzenleme, değiştirme ve iyileştirmenin vakî olduğu nazariyesi, müsteşriklerden önce Arap âlimlerin söylediği bir görüştür. Çünkü biz, onların kitaplarında Ebû Amr, Asmaî veya başkalarının bir lafız ya da beyit üzerinde yaptıkları değişiklik, doğrultma ve düzeltmelere dair işaretler buluruz. Bu gibi âlimler değiştirdikleri aslın (harf/kelime/metin) mana, dil kuralları veya 'aruzla uyumsuz olduğuna ya da onda bir tashîf (hareke değişikliği) meydana geldiğine inanıyorlardı. Neticede, bu sözlerin eski bir Cahiliye şairinden çıkmasının mümkün olmadığını savunarak değiştirebildiklerini değiştirdiler. Ebu'l-'Alâ el-Me'arrî'nin *Risâletü'l-Ğufrân* adlı eserinde bunun birçok örneği vardır. O, geçmiş âlimleri şiirde yaptıkları düzeltmeler yüzünden hatalı buldu ve Cahiliye şiirinde (şekil ve mana arasında) yakınlık ve ikvâ' (kafiyelerde uyumsuzluk) olabilme du-

57 *Masâdiru'sh-Şi'rî'l-Câhilî*, 352 ve sonrası; Rachies Bleshier, *Târîhü'l-Edebi'l-'Arabî*, 177 ve sonrası.

58 Nicholson A Literary History of The Arabs, p. 134.

rumunu savundu. Çünkü şiirdeki bu durumun Cahiliye insanları açısından bir ayıp olmadığını ve alışlagelen bir şey olduğunu ifade etti.

Merhum Mustafa Sadık er-Râfiî Araplarda Arap Edebiyatıyla ilgili gelen mirası araştırdı ve bu mirası *Târîhu Edebi'l-'Arabî* adlı kitabında öncekilerin kitaplarında gelen şiir ve şairlerle ilgili haberler, şiirin intihâl (uydurulup isnat) edilmesi, şiirde sahteciliğe götüren faktörler ve şiirden olmayan ibareleri şiire sokma gibi bilgilerle birlikte iyi ve kapsamlı bir şekilde tedvin etti. Muallakât hakkında yorum yapanların görüşlerine muhalefet etti. Onun bu muhalefeti, o gün için şiirin öncülere ve şiiri beğenenler açısından bir fitne sayıldı.⁵⁹ Kitabı o döneme tedvin edilmiş önemli kitaplardan sayılır. Bu kitap Arap Edebiyatıyla ilgili öncekilerin söylediklerinin özünü ihtiva eden sağlam bir kitaptır. Bu kitabı telif ettiğinde onun yaşına ve öğrenim metoduna baktığımızda o dönemde yetişen nadir müelliflerden olduğunu görürüz.

Doktor Taha Hüseyin'in "*Cahiliye şiirine dair*" adlı kitabı Mısır'da ve diğer Arap memleketlerinde ağır bir sarsıntı meydana getirdi. Zira bu kitapta, o zamanda Arap edebiyatı eğitimi alanında eski metoda göre hareket eden Arap âlimlerince alışılmış ve meşhur olan bilgilere aykırı görüşler vardı. Yine kitap, mukaddesata saldırı içeren ve çirkin olarak itibar edilen ibareler barındırmaktaydı. Bu yüzden hükümete şikâyet edildi ve durumu yargıya taşındı. Sonuçta kitabın isminde bazı değişiklikler yapıldı ve ismi "*Cahiliye Edebiyatına Dair*" haline geldi. Kitaptan bir bölüm çıkarıldı, yerine bir bölüm getirildi ve bazı bölümler eklendi.⁶⁰ Kitap Mısır'da ve Mısır dışında "muhâfazakar hurufiyyun" tarafından şiddetle eleştirildi. Zira kitapta Arap kültürüne ve tevârüs eden (alına gelen) mirasa karşı bir yıkım gördüler. Diğer taraftan kitap, yeni kültürel tesirlerden etkilenen ve var olan değişmez konuları açıkça eleştirmeye başlayan gençler ve yeni nesil tarafından hüsn-ü kabul gördü. O zaman muhâfazakarlarla genel bir şekilde toplumu ıslah etmeye, akli esir alan şeylerden uyandırmaya, bu hayatla ilgili madde ve ruh ne varsa her şeyi ıslah etmeyi (düzeltmeyi) dillendiren ıslahâtçılar arasındaki çatışma alanına bu eleştiri hızlıca girdi.

Cahiliye şairleri adına daha düzgün ifadelerle uydurulup kalıba dökülmüş menhûl (uydurulup isnat edilmiş) Cahiliye şiirinin veya menhûl şiirin var olduğu görüşü, kimsenin ihtilaf etmediği bir sözdür. Bu konuda ne Arap bilginler müstehriklerden ne eskiler yenilerden ne de bağınaz muhâfazakarlar gelişim ve yeniliği savunanlardan farklı düşünmemiştir. Hepsini böyle şiirlerin varlığı konusunda söz birliği etmiştir. Onların hepsi de kendi zamanlarında eleştiri üsluplarında takip edilen üslup ve metotlarla varlığını ortaya koymuştur. Onlar bu hükümde tamamen müttefikler ve bir konu hariç aralarında ihtilaf yoktur. O da, şiirin sahih

59 *Târîhu Edebi'l-'Arabî*, I, 365-391; III, 182 ve sonrası.

60 (İkinci baskının mukaddimesi), (Kahire 1927).

olanının hacmine nispetle masnû (sahte) olanının da hacminin genişliğidir. Onlardan, masnû olan şiirin oranını sahil şiire galip olacak dereceye varıncaya kadar artırılanlar vardır. Hatta sahil şiiri masnû şiirden az bir kısım olarak görmekte-dirler. Bazıları da bu oranları, çok görmeleri sebebiyle masnû şiirleri sahil olanları-nın çok daha altına dönüştürecek derecelere kadar azaltmaktadır.